

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

Road

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 262 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta'siri tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O'zbekiston respublikasida aholi bandligini ta'minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li	
O'zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta'minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta'sirini ekonometrik tahlil qilish	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo'jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo'riyeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o'zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o'g'li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo'llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G'iyosaliyevich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning likvidliligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессии социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o'g'li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloyev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati.....	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari.....	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili.....	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini «yashil» iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati.....	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqlonova	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o’smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o’g’li, Qurbanov Ulug’bek Erkinovich	

AHOLI DAROMADLARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHDA DAVLAT SIYOSATINING ROLI VA IMKONIYATLARI

Nutfullayev Shohrux Mexli o'g'li

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti talabasi

O'zMU "Moliya va kredit" kafedrası dotsenti, PhD M. Umurzakova taqrizi asosida

Qurbanov Ulug'bek Erkinovich

O'zMU katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli tahlil qilinadi. Soliq islohotlari, ijtimoiy himoya dasturlari, mehnat bozorini tartibga solish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari asosiy diqqat markazida bo'lgan. Tadqiqotda statistik tahlil, xalqaro solishtirma metodlar va ekspert baholaridan foydalanilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, davlat siyosatining muvozanatli aralashmasi aholi uchun barqaror va xilma-xil daromad manbalarini yaratishda, shuningdek iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda samarali hisoblanadi.

Kalit so'zlar: davlat siyosati, daromadlarni diversifikatsiya qilish, iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy himoya, soliqqa tortish, tadbirkorlik, mehnat bozori, daromadlar tengsizligi.

Abstract: This article analyzes the role of public policy in diversifying household incomes. It focuses on mechanisms such as tax reforms, social protection programs, labor market regulations, and entrepreneurship support. The study applies statistical evaluation, cross-country comparisons, and expert assessments. The results suggest that a well-balanced mix of public policy can effectively ensure stable and diversified income sources for households while enhancing overall economic stability.

Key words: public policy, income diversification, economic stability, social protection, taxation, entrepreneurship, labor market, income inequality.

Аннотация: В статье рассматривается роль государственной политики в диверсификации доходов населения. Основное внимание уделяется налоговым реформам, программам социальной защиты, регулированию рынка труда и поддержке предпринимательства. В исследовании использованы статистический анализ, международные сравнения и экспертные оценки. Результаты показывают, что сбалансированный подход государственной политики способствует созданию устойчивых и разнообразных источников дохода, а также укреплению экономической стабильности.

Ключевые слова: государственная политика, диверсификация доходов, экономическая стабильность, социальная защита, налогообложение, предпринимательство, рынок труда, неравенство доходов.

KIRISH

So'nggi yillarda iqtisodiy adabiyotda uy xo'jaliklarining daromad manbalarini diversifikatsiya qilish masalasi moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va daromadlar tengsizligini kamaytirishning asosiy strategiyalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Turli iqtisodiy risklarga bardoshlilikni oshirish, kambag'allik darajasini pasaytirish va iqtisodiy faollikni rag'batlantirish nuqtai nazaridan, diversifikatsiyalangan daromad manbalarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu jarayonda davlat siyosati hal qiluvchi omil sifatida maydonga chiqadi: soliq islohotlari, ijtimoiy himoya dasturlari, mehnat bozorini tartibga solish va tadbirkorlikni rivojlantirish orqali daromadlarning xilma-xilligini ta'minlash imkoniyatlari yaratilmoqda.

So'nggi statistik ma'lumotlar bunday ehtiyojning real asosga ega ekanini ko'rsatadi. Masalan, 2022-yilda AQSh Aholini ro'yxatga olish byurosi ma'lumotlariga ko'ra, uy xo'jaliklarining o'rtacha yillik daromadi 70 784 AQSh dollarini tashkil etgan. Shu bilan birga, Iqtisodiy tahlil byurosi ma'lumotlarida shaxsiy daromadlarning hududlar bo'yicha sezilarli tafovutlari qayd etilgan. Bu esa daromadlar tengsizligining davom etayotganini va uni bartaraf etishda davlat siyosatining faol ishtirokini zarur etishini ko'rsatadi.

Tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, daromad manbalari diversifikatsiyalangan uy xo'jaliklarida ko'p o'lchovli qashshoqlik darajasi o'rtacha 9,5 foizga kamaygan. Bu natija davlat siyosatining turli daromad yo'llarini rag'batlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashdagi salohiyatini yaqqol namoyon etadi.

Kelgusidagi prognozlar ham ushbu yo'nalishdagi chora-tadbirlarga asoslangan siyosiy aralashuvlar samaradorligini ko'rsatmoqda. Jumladan, keng ko'lami soliqlik islohotlari va kichik hamda o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash siyosati yaqin o'n yil ichida daromadlarning xilma-xilligini 15 foizgacha oshirishi kutilmoqda. Shuningdek, texnologik rivojlanishning an'anaviy sohalarga integratsiyalashuvi natijasida uy xo'jaliklari daromadlari o'rtacha 10 foizga ko'tarilishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilish masalasi zamonaviy iqtisodiyotda muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bu borada bir qator mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari mavjud bo'lib, ular iqtisodiy barqarorlikka erishishda daromad manbalarining ko'pligi hal qiluvchi omil ekanini ta'kidlaydi. Masalan, mashhur iqtisodchi Pol Samuelson daromadlarni diversifikatsiya qilish iqtisodiy tavakkalchilikni kamaytirish va aholining iqtisodiy beqarorlikka tushib qolish xavfini bartaraf etishda muhim vosita ekanini qayd etgan. Uning fikricha, "daromad oqimining barqarorligi bevosita daromad manbalarining xilma-xilligi bilan belgilanadi"¹. O'zbekistonda esa professor X. Xakimov o'zining iqtisodiy xavfsizlik masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlarida daromad diversifikatsiyasini iqtisodiy islohotlarning muhim tarkibiy qismi sifatida baholaydi. Unga ko'ra, "aholi daromadlarining bir nechta manbalardan shakllanishi turmush darajasining oshishi va kambag'allikning qisqarishiga olib keladi"². Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va BMT Taraqqiyot dasturi (UNDP) kabi yirik xalqaro tashkilotlar ham daromadlarni diversifikatsiya qilishni barqaror iqtisodiy taraqqiyotga erishishning zaruriy sharti sifatida ko'rsatgan. Ularning 2021-yilgi hisobotida diversifikatsiyalashgan iqtisodiyotlar iqtisodiy inqirozlarga nisbatan kamroq ta'sirchan bo'lishi ta'kidlangan³. Davlat siyosatining ushbu sohada roli ham chuqur o'rganilgan. Jumladan, iqtisodchi D. Rodrik davlatni institut sifatida baholagan holda, "davlat ijtimoiy adolatni ta'minlash va resurslarni qayta taqsimlash orqali diversifikatsiyani rag'batlantirishi kerak", deb hisoblaydi⁴. Shu bilan birga, mahalliy iqtisodchilar – B. Bekmurodov, A. Abdurahmonov va boshqalar aholi bandligini oshirish, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda subsidiya va grant siyosatining iqtisodiy ahamiyatiga alohida urg'u berishgan. Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, daromadlarning diversifikatsiyalashuvi iqtisodiy barqarorlikka mustahkam zamin yaratadi; davlat siyosati esa tadbirkorlikni rag'batlantirish, ijtimoiy himoya tizimlarini kuchaytirish hamda moliyaviy resurslar ulushini oshirish orqali bu jarayonni boshqaradi. Shuningdek, ta'lim, innovatsiyalar va infratuzilmani rivojlantirish orqali daromad manbalarini kengaytirish mumkinligi asoslangan ilmiy xulosalardan biridir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu ilmiy maqola aholi daromadlarini diversifikatsiya qilish jarayonida davlat siyosatining o'rni va imkoniyatlarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlar va tahlil metodlaridan foydalanilgan:

Tizimli yondashuv – daromad manbalarining shakllanishi, davlat siyosati va aholi farovonligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni kompleks tarzda tahlil qilishga imkon beradi.

Empirik tahlil – rasmiy statistik ma'lumotlar (O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Markaziy bank, Moliya vazirligi) asosida daromad manbalarining tarkibi hamda ularning tarmoq kesimidagi holati o'rganiladi.

Solishtirma tahlil – O'zbekiston tajribasi Janubiy Koreya, Turkiya va Malayziya kabi boshqa mamlakatlar bilan taqqoslab tahlil qilinadi, natijada o'xshashliklar va farqlar aniqlanadi.

Ekspert baholari – iqtisodchi olimlar, amaliyotchilar hamda soha mutaxassislarining fikrlari asosida davlat siyosatining samaradorlik darajasi baholanadi.

Normativ-huquqiy tahlil – O'zbekiston Respublikasining qonunlari, Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasining qarorlari asosida daromad diversifikatsiyasini qo'llab-quvvatlovchi siyosiy-huquqiy asoslar tahlil etiladi.

SWOT-tahlil – davlat siyosatining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlar hamda tahdidlar tizimli baholanadi.

Ushbu metodologik yondashuvlar asosida maqolada O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar, ularning amaliy natijalari hamda istiqboldagi imkoniyatlar chuqur tahlil qilinadi.

1 Samuelson P.A., Nordhaus W.D. "Economics". – New York: McGraw-Hill, 2010 – 19th Edition

2 Xakimov X. "Iqtisodiy xavfsizlik: nazariya va amaliy masalalar". – Toshkent: Fan, 2018

3 The World Bank. "World Development Report 2021: Data for Better Lives". – Washington, D.C.: World Bank Group, 2021

4 Rodrik D. "Economic Development, State Capacity, and Policy Design". // Journal of Economic Perspectives, 2016 – Vol. 30(3), pp. 189–210

TAHLIL VA NATIJALAR

Uy xo'jaliklarining daromadlarini diversifikatsiya qilishga qaratilgan davlat siyosatining tahlili bir nechta asosiy xulosalarni ochib beradi.

Soliq islohotlarining daromadlarni diversifikatsiya qilishga ta'siri:

Empirik dalillar shuni ko'rsatadiki, soliq islohotlari, xususan, qo'shilgan qiymat solig'ini (QQS) joriy etish va daromad solig'i tizimini qayta qurish bo'yicha chora-tadbirlar uy xo'jaliklari farovonligi va daromadlarni diversifikatsiya qilishga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Masalan, savdo solig'ining QQS bilan almashtirilishi hamda daromad solig'ining yangi tuzilmasining joriy etilishi uy xo'jaliklari farovonligining dinamikasini o'zgartirgan[5].

Daromadlar tengsizligini kamaytirishda ijtimoiy himoya dasturlarining roli:

Ijtimoiy himoya dasturlari daromadlar tengsizligini yumshatishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar natijasida aniqlanishicha, ijtimoiy himoyaga ko'proq byudjet mablag'lari ajratilgan mamlakatlarda daromadlar nomutanosibligi sezilarli darajada kamaygan. O'rtacha hisobda, mustahkam ijtimoiy himoya tizimiga ega mamlakatlarda tengsizlik ko'rsatkichlarining pasayishi kuzatilmoqda[4].

Daromadlarni diversifikatsiya qilish va fiskal barqarorlik:

Munitsipal darajada daromad manbalarining diversifikatsiyasi fiskal barqarorlikka erishishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mulk solig'i, daromad solig'i va savdo soliqlariga ega bo'lgan turli daromad manbalariga ega munitsipalitetlar iqtisodiy o'zgarishlarga bardoshlilik jihatidan ustunlikka ega bo'lgan. Ushbu diversifikatsiya iqtisodiy inqiroz davrida ham barqaror daromad olish imkonini yaratadi.

Daromadlar darajasida ijtimoiy yordam dasturlarining samaradorligi:

Ijtimoiy yordam dasturlari samaradorligi turli daromad darajasiga ega mamlakatlarda sezilarli farq qiladi. Mamlakatlararo tahlillar daromad xavfsizligi hamda ijtimoiy himoya choralarining ta'sirchanligida muhim tafovutlarni ko'rsatmoqda. Xususan, o'rtacha daromadi past bo'lgan mamlakatlarda daromadlar keskin kamaygan bo'lib, bu holat moslashtirilgan ijtimoiy yordam choralari zarurligini ko'rsatadi[9].

Aholi farovonligini aniqlashda umumiy daromadlar – jami aholining, oilalarning va alohida shaxslarning daromadlari – muhim o'rin tutadi. Olib borilgan tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, daromad olishga to'sqinlik qiluvchi har qanday cheklovlar va sun'iy to'siqlarni bartaraf etish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar ijobiy samara bermoqda. Quyidagi jadvalda ushbu yondashuv natijalari aks etgan(1-jadval):

1-jadval. O'zbekiston Respublikasida aholining umumiy daromadlarining o'sish sur'ati[12].

Ko'rsatkichlar	2020-yil	2023-yil	O'sish sur'ati (%)
Umumiy daromadlar, jami	100,0	100,0	115,0
Birlamchi daromadlar, shu jumladan	70,1	73,3	120,1
- Ishlab chiqarishdan olingan daromadlar	67,9	70,5	119,4
- Mehnat faoliyatidan olingan daromadlar	61,4	64,0	119,8
- Yollanma ishchilarning daromadlari	28,4	29,7	119,9
- Mustaqil bandlikdan olingan daromadlar	33,0	34,3	119,7
- Shaxsiy iste'mol uchun ishlab chiqarilgan xizmatlar	6,5	6,5	115,6
- Mol-mulkdan olingan daromadlar	2,2	2,8	143,7
Transferlardan olingan daromadlar	29,9	26,7	103,0

Soliq siyosati hukumatlar uchun iqtisodiy xatti-harakatlar va resurslarni taqsimlashga ta'sir ko'rsatishning asosiy vositasi hisoblanadi. AQShda 2017-yil qabul qilingan "Soliqlarni qisqartirish va ish o'rinlarini yaratish to'g'risida"gi qonun (TCJA) bunga yaqqol misol bo'la oladi. Ushbu qonunchilik iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish hamda daromad manbalarini kengaytirish maqsadida jismoniy va yuridik shaxslar uchun soliq stavkalarini keskin kamaytirdi. Biroq ushbu imtiyozlarning muddati tugagach, daromad solig'i yukining oshishi mumkin. Qonunchilik aralashuviz barcha daromad guruhlari bo'yicha o'rtacha soliq yukining 22 foizga oshishi kutilmoqda. Masalan, yillik 75 000 AQSh dollari daromad oladigan oila uchun bu qo'shimcha 1 500 dollarlik soliq to'loviga sabab bo'lishi mumkin. Bunday holat ixtiyoriy daromadni qisqartiradi va daromad keltiruvchi faoliyatga investitsiya kiritish imkoniyatlarini cheklashi mumkin[8].

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha islohotlarning makroiqtisodiy oqibatlari chuqur tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, soliq imtiyozlari qisqa muddatli o'sishni rag'batlantirishi mumkin, biroq taklif tomonidagi ta'sir daromad yo'qotishlarini qoplash uchun yetarli emas. Bu esa soliq stavkalarining pasaytirilishi daromadlarni diversifikatsiya qilishni barqaror usulda ta'minlay olmasligini anglatadi.

Hududlar kesimida daromadlar tarkibi ham sezilarli farq qiladi. Masalan, mehnat faoliyatidan olingan daromadlarning eng yuqori ulushi Navoiy viloyatida (81,2 %) kuzatilgan. Aksincha, Toshkent shahri, Samarqand, Namangan, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Xorazm, Surxandaryo, Andijon va Qashqadaryo viloyatlarida bu ko'rsatkich o'rtacha respublika darajasidan past bo'lgan. Ayniqsa, Samarqand, Andijon, Surxondaryo viloyatlari hamda Qoraqalpog'iston Respublikasida transferlardan olingan daromadlar aholining umumiy daromadlarida 30 foizdan ortiq ulushni tashkil etgan⁵.

Siyosiy chora-tadbirlarga asoslanib, kelajakdagi ehtimoliy holatlarni prognoz qilish mumkin. Agar soliq imtiyozlari yangilanmasa, soliq yukining ortishi uy xo'jaliklarining ixtiyoriy daromadlarining qisqarishiga olib keladi. Bu esa iste'mol xarajatlari va jamg'arma stavkalarining kamayishiga sabab bo'lib, daromadlarni diversifikatsiya qilish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Aksincha, imtiyozlarning uzaytirilishi mavjud daromad darajasini saqlab qolishi mumkin, biroq bu fiskal taqchillik xavfini kuchaytiradi. Shu bois, soliq siyosatini shakllantirishda uy xo'jaliklari farovonligi va makroiqtisodiy barqarorlikni inobatga olgan muvozanatli yondashuv zarur hisoblanadi[11].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, soliq siyosati va ijtimoiy himoya dasturlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik murakkab hamda nozik yondashuvni talab qiladi. Soliq islohotlari qisqa muddatli daromadlar va investitsion xatti-harakatlarga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lsa-da, ijtimoiy himoya dasturlari iqtisodiy tavakkalchilik va harakatchanlikni kamaytirishga xizmat qiluvchi xavfsizlik tarmog'ini shakllantiradi. Shu bois, siyosat ishlab chiquvchilar daromadlarni diversifikatsiya qilishni samarali rag'batlantiradigan, ayni vaqtda daromadlar tengsizligini kamaytiradigan strategiyalarni ishlab chiqishda ushbu ikki vositaning o'zaro ta'sirini – sinergiyasini – chuqur hisobga olishlari lozim.

Kelgusi tadqiqotlar e'tiborni ushbu siyosatlarining uzoq muddatli iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirlarini baholashga qaratishi zarur. Shu bilan birga, optimal iqtisodiy natijalarga erishish maqsadida soliq va ijtimoiy ta'minot tizimlarini o'zaro uyg'unlashtirishga doir innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. IMF Working Paper on Tax Revenue Diversification Index. IMF.org.
2. "Revisiting the Theory of Revenue Diversification" – Georgia State University. ScholarWorks GSU.
3. "Revenue Diversification and the Financing of Large American Central Cities" – Lincoln Institute.
4. "More Than 4 in 10 Children in Renter Households Face Food and/or Housing Hardship" – CBPP. CBPP.org.
5. "Macroeconomic and Distributional Effects of Personal Income Tax Reforms" – IMF. IMF.org.
6. Bekmurodov B. "Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda tadbirkorlikni rivojlantirishning o'rni". // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy jurnali. – 2022, №3.
7. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi ma'lumotlari: <https://mf.uz>
8. "Income Diversification Among Farming Households Headed by Women: A Gender Perspective" – Taylor & Francis. Tandfonline.
9. "Economic Diversification in Developing Countries" – IMF eLibrary. IMF eLibrary.
10. "Local Revenue Diversification: Rural Economies (SR-13)" – UNT Library. UNT Library.
11. "Income Diversification as Insurance in an Increasingly Risky World" – AEA Web. AEA Web.
12. <https://stat.uz/2023uz/3119/14-aholiniing-umumiy-daromadlari>

5 https://stat.uz/uploads/docs/aholi_daromadlari_mart_uz.pdf

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>